

به نام خالق هستی

درس پنجم: بازار چیست و چگونه عمل می کند؟

تهیه و تنظیم: مهین قریشوندی، شهرستان ایذه، استان خوزستان

۱) دو بازیگر اصلی اقتصاد را نام ببرید و بنویسید از چه طریقی، قیمت و مقدار کالا و خدمات را تعیین می کنند؟ خانوارها و بنگاه ها، از طریق بده - بستان های بین خود

۲) دو گروه از مهم ترین تصمیم گیرندگان و بازیگران در اقتصاد، خانوارها و بنگاه ها هستند.

۳) خانوارها چگونه در اقتصاد مشارکت می کنند؟ خانوارها در دو حالت در اقتصاد مشارکت می کنند:

۱ خانوارها کالاها و خدمات مورد نیاز را از کسب و کارها خریداری می کنند.

۲ خانوارها زمین، نیروی کار، سرمایه و کارآفرینی را برای تولید کالاها و خدمات ارائه می کنند.

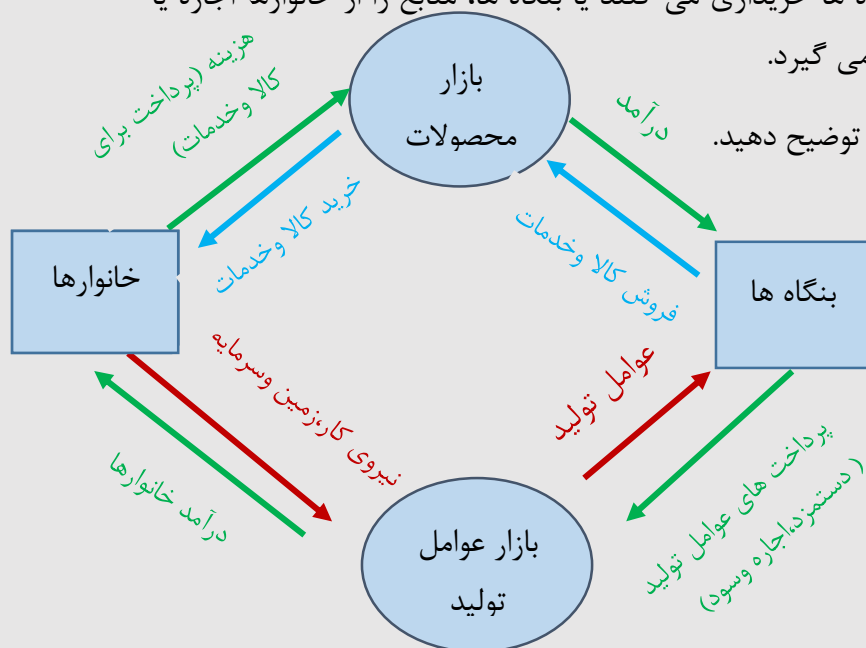
۳) در اقتصاد، منظور از «بنگاه» چیست؟ در اقتصاد، «بنگاه» همان چیزی است که مردم معمولاً آن را به عنوان یک کسب و کار می شناسند. شامل مزارع کشاورزی، فروشگاه ها، کسب و کارهای خویش فرمایی مثل پیرایشگری، نقشه کشی و معماری ساختمان یا شرکت ها و کارگاه ها و کارخانه های تولیدی هستند.

۴) بنگاه ها برای تولید کالا و خدمات منابع را از کجا خریداری می کنند؟

برای تولید کالاها و خدمات، بنگاه ها از خانوارها منابع را خریداری یا اجاره می کنند. مثلاً یک رستوران زنجیره ای، زمانی که افرادی را استخدام می کند، نیروی کار از خانوارها اجاره می کند.

۴) وقتی خانوارها کالاها و خدمات را از بنگاه ها خریداری می کنند یا بنگاه ها، منابع را از خانوارها اجاره یا خریداری می کنند، رابطه داد و ستد شکل می گیرد.

۵) نمودار جریان چرخشی ساده در اقتصاد را توضیح دهید.

خانوارها مالک عوامل تولید هستند و عوامل

تولید را در اختیار بنگاه های تولیدی قرار

می دهند (فلش قرمز رنگ) و بابت

نیروی کار دستمزد یا حقوق دریافت

می شود و بابت زمین یا خانه اجاره دریافت می شود و بابت سرمایه سود دریافت می شود که درآمد خانوار محسوب می شود. (فلش سبز رنگ) و بنگاه ها این منابع را به کالا و خدمات تبدیل می کنند و در اختیار خانوارها قرار می دهند (فلش آبی رنگ) و از خانوار پول دریافت می کنند (همان پولی که خودشان به عنوان درآمد به خانوارها داده بودند)، این پولی که خانوار بجای خرید کالا و خدمات به بنگاه ها می دهند درآمد بنگاه محسوب می شود (فلش سبز رنگ).

بررسی بازار

۶) بازار چیست؟

بازار معنای خاصی در اقتصاد دارد؛ بازار به مجموعه خریداران (تقاضاکنندگان یا همان خانوارها) و فروشندگان (عرضه کنندگان یا همان بنگاه ها) هر چیزی در هر جای ممکن گفته می شود.

مبادلات در بازار ممکن است **حضوری و حقیقی نباشد** و به صورت **مجازی** و در **اینترنت** صورت گیرد. شما ممکن است با تلفن و پشت میز سفارش دهید و یا با شبکه اینترنت، خرید اینترنتی کنید.

۷) در بازار کالاها و خدمات، خانوارها خریدار و بنگاه ها فروشنده اند.

۸) بازار چند بخش دارد؟ دو بخش الف) تقاضاکنندگان ب) عرضه کنندگان

الف) خریداران یا تقاضاکنندگان و فرایند تصمیم گیری آنها

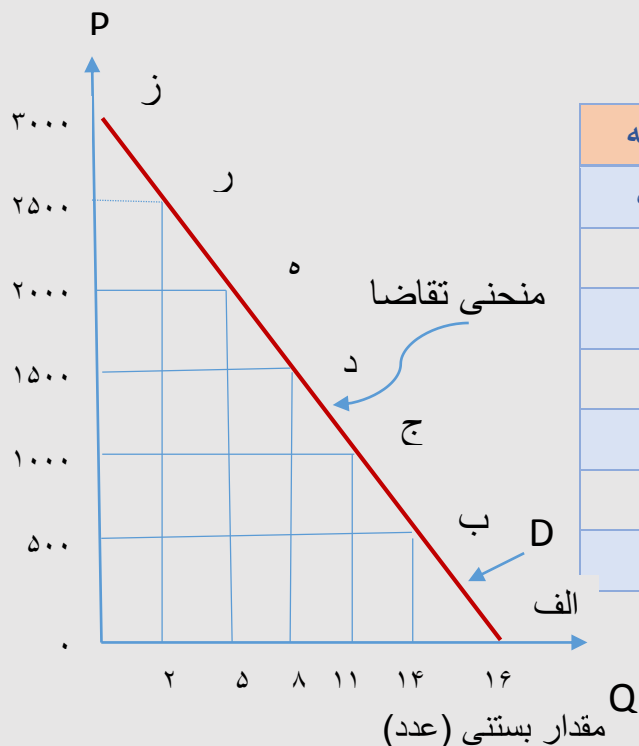
۹) منظور از خریداران در بازار چیست؟

خریداران، خانوارهایی هستند که تقاضاکننده کالاها و خدمات اند و نسبت به مشاهده تغییر شرایط بازار تصمیمات متفاوتی می گیرند.

۱۰) قانون تقاضا را توضیح دهید و مثال بزنید.

مقدار تقاضا از یک کالا با قیمت آن رابطه ای عکس دارد. به طوری که با افزایش قیمت، مقدار تقاضا کاهش می یابد و بالعکس! به این رابطه، « قانون تقاضا » می گویند.

مثال: تصور کنید بعد از ظهرهای گرم تابستان برای خانواده بستنی می خرید تا با خنکای مصرف آن گرما را تحمل پذیرتر کنید.

نقطه	تقاضای بستنی	قیمت بستنی
الف	۱۶	۰
ب	۱۴	۵۰۰
ج	۱۱	۱۰۰۰
د	۸	۱۵۰۰
ه	۵	۲۰۰۰
و	۲	۲۵۰۰
ز	۰	۳۰۰۰

رسم منحنی تقاضا: یک محور عمودی و یک محور افقی می کشیم، روی محور عمودی قیمت کالا را می نویسیم و روی محور افقی مقدار مورد تقاضای کالا را می نویسیم اگر هر کدام از دو عدد یک سطر (مثلا قیمت ۵۰۰ و مقدار تقاضای ۱۴) را روی یک دستگاه مختصات پیدا کنیم، و این نقاط را به هم وصل کنیم، خط رو به پایینی شکل می گیرد. به این منحنی، منحنی تقاضا می گویند.

- این منحنی شیب نزولی (از چپ به راست) دارد که نشان دهنده رابطه معکوس میان قیمت کالا و مقدار تقاضای کالا است. (یعنی با افزایش قیمت کالا، مقدار تقاضا کاهش می یابد و با کاهش قیمت، مقدار تقاضا افزایش می یابد)
- منحنی تقاضا با D نشان داده می شود حرف اول کلمه Demand یعنی تقاضا.
- Q حرف اول کلمه Quantity یعنی مقدار
- P حرف اول کلمه Price یعنی قیمت
- منحنی تقاضا رفتار اقتصادی مصرف کنندگان را نشان می دهد.

(۱۱) عوامل مؤثر بر تقاضا را بنویسید.

۱- قیمت کالا: با افزایش قیمت کالا، مقدار تقاضا کاهش پیدا می کند و با کاهش قیمت، مقدار تقاضا افزایش پیدا می کند نکته: تغییر قیمت باعث می شود از یک نقطه روی منحنی به نقطه دیگر منتقل شویم یعنی منحنی تقاضا جابجا نمی شود.

مثلا با افزایش قیمت و ثابت ماندن بقیه عوامل از نقطه الف به نقطه ب منتقل شده و مقدار تقاضا کمتر می شود.

۲- درآمد: درآمد یک خانوار شامل حقوق، دستمزد، سود و اجاره است که در دوره زمانی معینی به دست می آورد.

تقاضا برای یک کالا به صورت مثبت با درآمد ارتباط دارد. افزایش در درآمد سبب افزایش در مقدار تقاضا در هر قیمت می شود. چنین کالای که تقاضای آنها با درآمد رابطه مستقیم دارد کالای معمولی می نامند. مثلاً با افزایش درآمد تقاضا برای نوع مرغوب برنج افزایش می یابد رابطه مثبت بین درآمد و تقاضا همیشه صادق نیست. افزایش درآمد موجب کاهش تقاضای برخی از کالاها می شود که به آنها کالای پست می گویند که با افزایش درآمد، تقاضای کالا کاهش و با کاهش درآمد تقاضای کالا افزایش می یابد. مثل برنج کیفیت پایین که با افزایش درآمد تقاضا برای آن کاهش می یابد و برنج مرغوب خریداری می شود و با کاهش درآمد تقاضا برای آن افزایش می یابد.

بین درآمد و تقاضای کالای معمولی رابطه مستقیم و بین درآمد و تقاضای کالای پست رابطه عکس وجود دارد.

نکته: تغییر درآمد باعث می شود منحنی تقاضا جابجا شود اگر درآمد افزایش یابد منحنی تقاضا به راست و بالا منتقل می شود و اگر درآمد کاهش یابد منحنی تقاضا به سمت چپ و داخل منتقل می شود ولی قیمت ثابت است.

۳- سلیقه: مثلاً چیزهایی که مد می شوند، حتی بدون تغییر قیمت، مقدار تقاضای آنها زیاده تر می شود

۴- انتظارات از قیمت های نسبی آینده: هنگامی که پی ببرید قیمت کالایی در آینده بیشتر می شود، امروز ممکن است درباره خرید آن تصمیم دیگری بگیرید!

۵- قیمت کالاهای مکمل: کالاهایی که با هم مصرف می شوند اگر دچار تغییر قیمت شوند، روی مقدار خرید ما از کالای موردنظرمان اثر می گذارد. مثلاً وقتی قیمت قند و شکر افزایش پیدا کند، تقاضا برای چای کمتر می شود و با افزایش قیمت بنزین باعث کاهش تقاضا برای خرید ماشین می شود.
و عوامل دیگر.....

قیمت به عنوان ابزاری برای مدیریت مصرف

۱۲) سیاستگذاران معمولاً از چه طریقی مقدار تقاضا و مصرف کالایی را کم می کنند؟

۱ - آگاه سازی مردم به زیان های سیگار

۲ - بالا بردن قیمت کالای موردنظر از طریق راههایی چون وضع مالیات بر آن کالا

ب) فروشندگان یا عرضه کنندگان و فرایند تصمیم گیری آنها

۱۳) منظور از فروشندگان در بازار کیست؟

فروشندگان که همان بنگاه های ارائه کننده کالا یا خدمات و نیز عوامل فروش آنها هستند، بازیگر دیگر میدان رقابت اقتصادی اند.

۱۴) قانون عرضه را توضیح دهید و مثال بزنید.

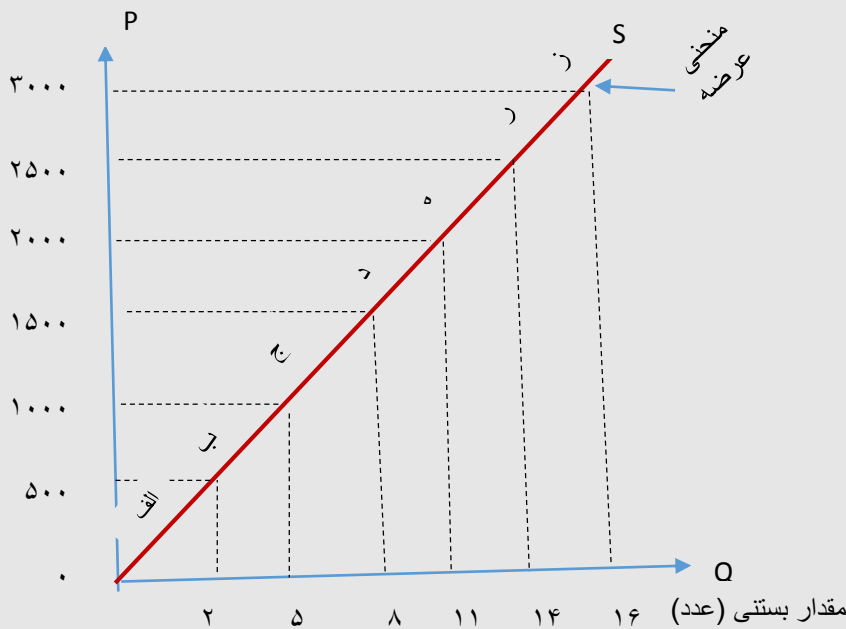
طبق قانون عرضه، با افزایش قیمت، مقدار عرضه از هر کالا افزایش می یابد و بالعکس!

طبق مثال اگر شما تولیدکننده یا فروشنده بستنی بودید و قیمت بستنی در بازار به دلیل شروع فصل گرم

سال بیشتر می شد، چه می کردید؟ کمتر بستنی تولید می کردید و می فروختید یا بیشتر؟ یا به همان

قیمت بستنی (تومان)

مقدار سابق؟

جدول عرضه

نقطه	عرضه بستنی	قیمت بستنی
الف	۰	۰
ب	۲	۵۰۰
ج	۵	۱۰۰۰
د	۸	۱۵۰۰
ه	۱۱	۲۰۰۰
ر	۱۴	۲۵۰۰
ز	۱۶	۳۰۰۰

رسم منحنی عرضه: یک محور عمودی و یک محور افقی می کشیم، روی محور عمودی

قیمت کالا را می نویسیم و روی محور افقی مقدار عرضه کالا را می نویسیم اگر هر کدام از دو عدد

یک سطر (مثلا قیمت ۵۰۰ و مقدار عرضه ۲) را روی یک دستگاه مختصات پیدا کنیم، و این نقاط را به

هم وصل کنیم، خط رو به بالایی شکل می گیرد. به این منحنی، منحنی عرضه گفته می شود.

منحنی عرضه شیب صعودی (از چپ به راست) دارد که نشان دهنده رابطه مستقیم میان قیمت

کالا و مقدار عرضه کالا است. (یعنی با افزایش قیمت کالا، مقدار عرضه افزایش می یابد و با کاهش

قیمت، مقدار عرضه کاهش می یابد)

منحنی عرضه با S نشان داده می شود حرف اول کلمه Supply یعنی عرضه.

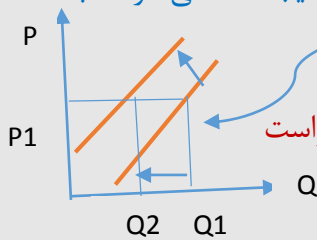
منحنی عرضه رفتار اقتصادی تولیدکنندگان را نشان می دهد.

۱۵) عوامل مؤثر بر عرضه را بنویسید.

۱) **قیمت کالا:** با افزایش قیمت کالا، مقدار عرضه افزایش می یابد و با کاهش قیمت، مقدار عرضه کاهش می یابد. نکته: اگر قیمت کالا تغییر کند روی منحنی عرضه از یک نقطه به نقطه دیگر جابجا می شویم.

۲) **قیمت نهاده های مورد استفاده در محصول:** اگر قیمت نهاده های مورد استفاده در محصول

بیشتر شود منحنی عرضه به سمت چپ و بالا منتقل می شود یعنی در هر قیمت مقدار کمتری تولید می شود. طبق مثال کتاب اگر قیمت شیر که جزء مواد اولیه بستنی است بیشتر شود در نتیجه منحنی عرضه به سمت چپ تغییر مکان می دهد یعنی در همان قیمت قبلی کمتر تولید می شود.

و اگر قیمت نهاده مورد استفاده در محصول ارزان شود منحنی عرضه به سمت پایین و راست

منتقل می شود. مثلاً طبق مثال کتاب اگر قیمت شیر ارزان شود، یعنی در هر قیمت

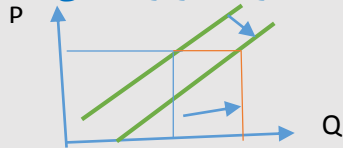
در همه قیمت ها مقدار بیشتری بستنی تولید می شود.

۳) **تکنولوژی:** منحنی های عرضه با فرض وجود تکنولوژی مشخص رسم می شوند. بنابراین، اگر

فن تولید (تکنولوژی) بهتری در دسترس قرار گیرد منحنی عرضه به سمت راست منتقل می شود

بنابراین در هر قیمتی و در همه قیمت ها مقدار بیشتری عرضه خواهد شد زیرا هزینه تولید کاهش

خواهد یافت. طبق مثال کتاب اگر دستگاهی اختراع شود که با تعداد کمتری کارگر بستنی تولید

کند باعث افزایش مقدار تولید می شود.

و عوامل دیگر.....

نکته: با تغییر قیمت و فرض ثابت ماندن بقیه عوامل روی خود منحنی از یک نقطه به نقطه دیگر جابجا می

شود. ولی اگر قیمت ثابت باشد و بقیه عوامل تغییر کنند خود منحنی جابجا می شود.

۱۶) ابداعات و اختراعات معمولاً چگونه بر مقدار تولید و عرضه اثر دارند.

ابداعات و اختراعات معمولاً با کاهش هزینه ها اثر مثبتی بر مقدار تولید و عرضه دارند.

تعادل در بازار

۱۷) منظور از تعادل در بازار چیست؟ یعنی عرضه و تقاضا با هم برابر باشد یعنی نه کالایی در بازار

کم باشد که تقاضا کنندگان با مشکل مواجه شوند و نه تولید کالایی زیاد باشد که در بازار بماند

و به فروش نرود.

۱۸) اگر مقدار تقاضای کالایی از مقدار عرضه آن بیشتر باشد، در بازار چه اتفاقی رخ می دهد؟

اگر مقدار تقاضای کالایی از مقدار عرضه آن بیشتر باشد، در بازار کمبود رخ می دهد و باعث بالا

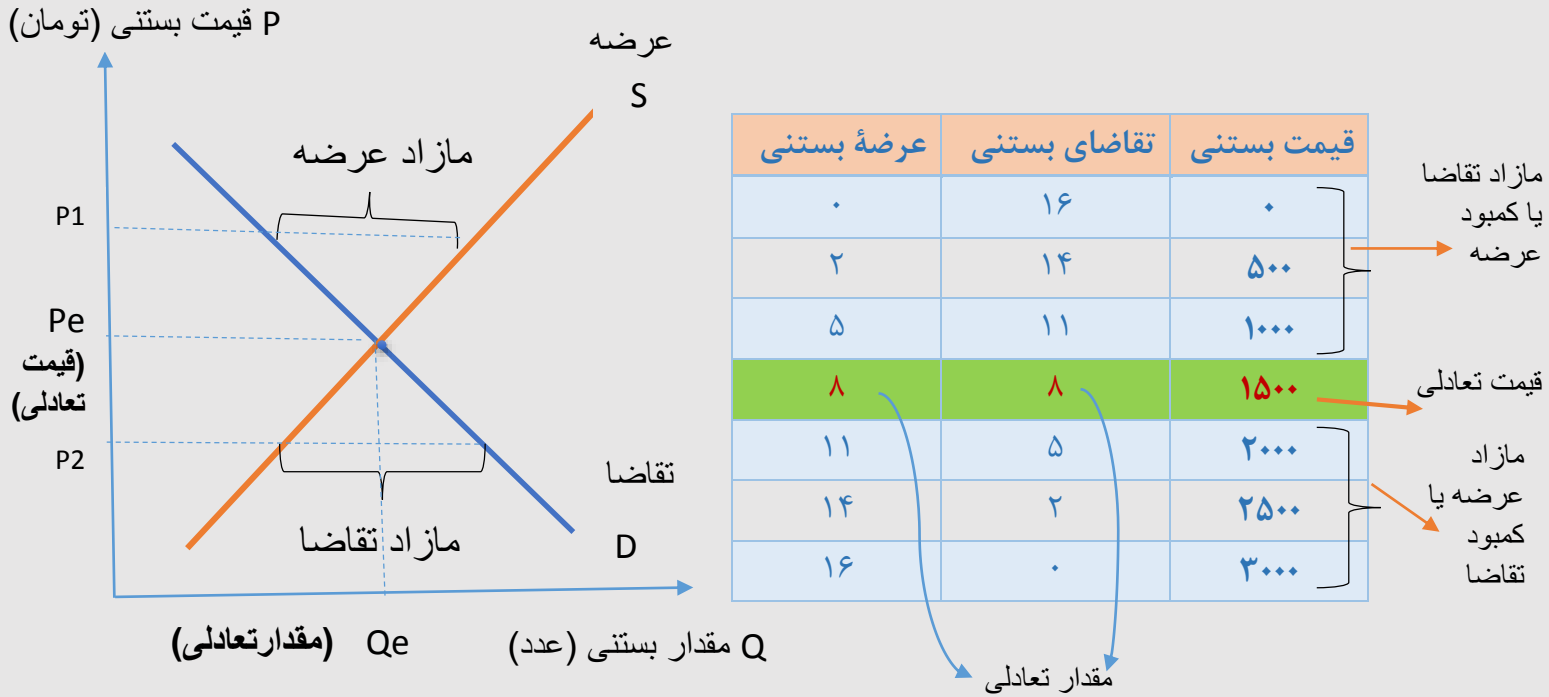
رفتن قیمت می شود؛ چرا که عده ای که به آن کالا مشتاق ترند تلاش می کنند با پیشنهاد

قیمت بالاتر آن را به دست آورند.

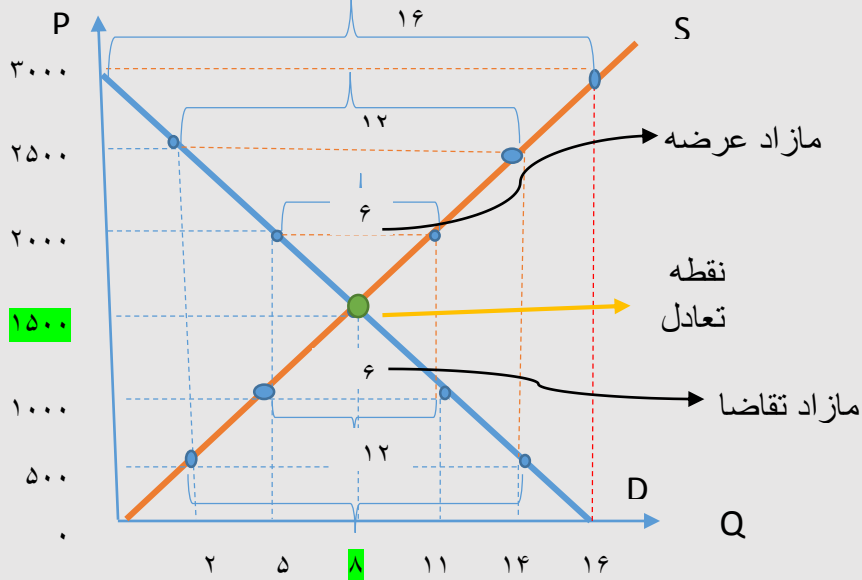
۱۹) وقتی مقدار عرضه بیشتر از تقاضا باشد در بازار چه اتفاقی رخ می دهد؟

وقتی مقدار عرضه بیشتر از تقاضا باشد هم **مازاد رخ می دهد** و همین سبب می شود برخی از تولیدکنندگان از قیمت خود کم کنند تا بتوانند با پیدا کردن مشتری کالای بیشتری را بفروشند.

۲۰) جدول زیر ترکیب دو جدول قبلی است. در هر قیمت ببینید در بازار چه اتفاقی می افتد؟ بازار در چه قیمتی به تعادل می رسد و در آن خبری از مازاد و کمبود نیست؟

۲۱) با توجه به ترکیب جدول عرضه و تقاضا، منحنی عرضه و تقاضا در یک دستگاه مختصات رسم کنید

۲۲) بازار رقابتی را توضیح دهید.

در بازار هر محصول، گاه تعداد فروشندگان و خریداران به قدری زیاد است که حضور و رفتار هر یک از عرضه کنندگان و تقاضاکنندگان به نسبت کل بازار بسیار کوچک خواهد بود و در عمل، هیچ یک از طرفین به تنهایی در شکل گیری قیمت تأثیرگذار و به عبارت دیگر «قیمت گذار» نیستند در این صورت بازار را به اصطلاح «بازار رقابتی» می نامند بازار محصولاتی چون «ماکارونی» معمولاً رقابتی است.

۲۳) انحصار را توضیح دهید.

گاه به دلایل طبیعی، اقتصادی، قانونی یا حتی غیرقانونی، تعداد فروشنده یا خریدار به یک یا چند نفر محدود می شود. این وضعیت را «انحصار» می گوئیم. مثلاً شرکت توانیر در کشور ما، به دلیل طبیعی و شرکت های خودرویی به دلایل قانونی، انحصارگر در فروش کالای خود به شمار می روند. شرکت پخش و پالایش فراورده های نفتی از یک سو تنها خریدار و از سوی دیگر تنها فروشنده محصولات نفتی است و خرید و فروش این کالا را در انحصار خود دارد.

۲۴) انحصارگر، قیمت گذار است و خریداران در بازار انحصاری قیمت پذیرند.

۲۵) انحصارگر غیر قانونی چگونه به مشتریان و رفاه جامعه ضرر می زند؟

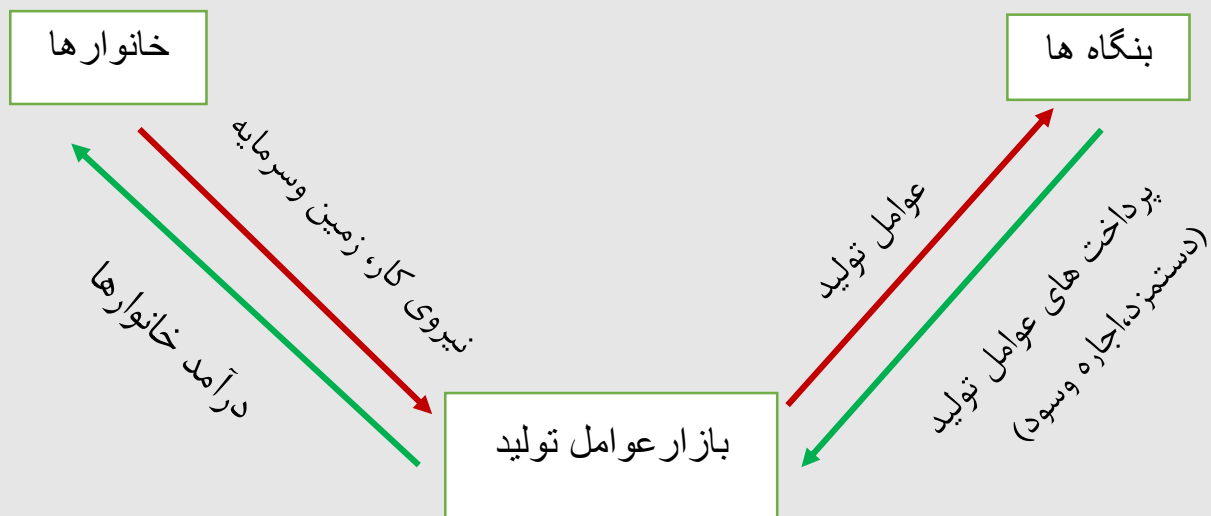
انحصارگر غیرقانونی معمولاً با افزایش قیمت خود به مشتریان و رفاه جامعه ضرر می زند؛ بنابراین دولت باید مانع شکل گیری آن و تبانی برخی از تولیدکنندگان شود.

۲۶) انحصار طبیعی وقانونی در چه صورتی برای مصرف کنندگان سودمند است؟

انحصار طبیعی و قانونی مشروط به مواظبت و مقررات گذاری صحیح می تواند برای مصرف کننده سودمند باشد.

۲۷) برخی دیگر از انواع بازارها را هم می توان در قالب حراجی ها دید که به دو صورت مزایده و مناقصه مشاهده می شود. فروشندگان آثار هنری در نمایشگاه ها و حراجی ها، مزایده و خریداران عمده کالا و خدمات مناقصه برگزار می کنند.

فعالیت‌های گروهی. صفحه ۴۹:

در باره بازار منابع تولید (جریان‌ات نیمه پایینی نمودار):

فلش‌های قرمز رنگ جریان عوامل تولید را از سوی خانوارها به بنگاه‌های اقتصادی نشان می‌دهد (خانوارها مالک عوامل تولیدند و بنگاه‌های اقتصادی این عوامل را از آن‌ها خریداری کرده و طی فعالیت‌های خود از آن‌ها استفاده می‌کند).

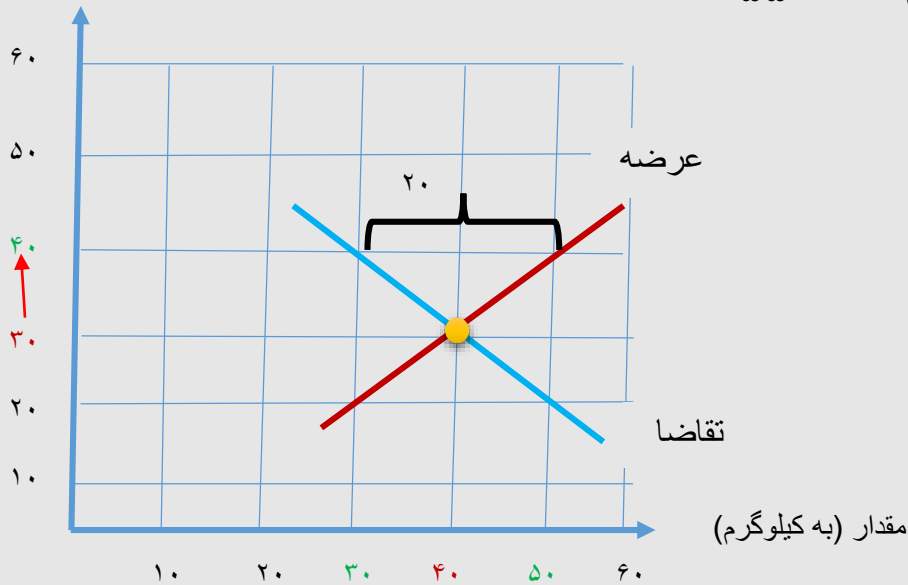
فلش‌های سبز رنگ جریان پولی است که بنگاه‌های اقتصادی در مقابل عوامل تولید به خانوارها پرداخت می‌کنند. و این فعالیت‌ها در **بخش بازار عوامل** صورت می‌گیرد.

پرداخت‌هایی که بابت خرید منابع تولید به خانوارها پرداخت می‌شود.

ردیف	عنوان	علت
۱	دستمزد	دریافتی خانوارها بابت فروش نیروی کار
۲	اجاره بها	دریافتی خانوارها بابت اجاره دادن یا فروش زمین یا محل کسب و کار
۳	سود	دریافتی خانوار بابت در اختیار گذاشتن سرمایه

برای تفکر و تمرین، صفحه ۵۵:

قیمت (به هزار تومان)

کارگاه آقای محمدی در قیمت تعادلی (۳۰،۰۰۰ تومان)، مقدار ۴۰ کیلوگرم کود زیستی تولید می کند و همین مقدار هم تقاضا می شود در نتیجه بازار به تعادل می رسد نه کمبودی است نه مازاد ولی وقتی قیمت افزایش پیدا می کند به ۴۰،۰۰۰ تومان (چون قیمت افزایش پیدا کرده مقدار عرضه هم افزایش پیدا می کند و مقدار تقاضا کاهش پیدا می کند) مقدار عرضه به ۵۰ کیلوگرم افزایش پیدا می کند و مقدار تقاضا به ۳۰ کیلوگرم کاهش پیدا می کند پس بازار با $(۵۰ - ۳۰ = ۲۰)$ مازاد تولید ۲۰ کیلوگرم کود زیستی مواجه می شود چون قیمت افزایش پیدا کرده مصرف کننده نمی تواند بخرد و روی دست آقای محمدی می ماند و باید هزینه انبار داری را بدهد و یا کالا وقتی بماند فاسد می شود در نتیجه باید علت را از بین ببرد تا بفروش برود و باید قیمت را کاهش دهد تا مصرف کنندگان بتوانند بخرند پس با کاهش قیمت (مقدار عرضه کم می شود و مقدار تقاضا زیاد) در نتیجه بازار به تعادل می رسد.

موفق باشد